

Opgave 2 De ruimte

10 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat een uitleg met het voorbeeld van het overzichtseffect van de implicatie van markteconomische spiritualisering in de transformatie-economie:

- dat commerciële belevingsgerichte bedrijven zinthema's aan de orde stellen: ruimtevaartbedrijven zeggen transcendente/holistische ervaringen in de ruimte mogelijk te maken 1
- dat zinthema's vervallen tot vluchtige consumptiecultuur: een ruimtereis met een commercieel bedrijf is een lightversie van een transcendente/holistische ervaring in de ruimte 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Een implicatie van de markteconomische spiritualisering van de transformatie-economie is dat commerciële belevingsgerichte bedrijven zinthema's aan de orde stellen. Een ruimtevaartbedrijf dat ruimtereizen aanbiedt waarbij mensen het overzichtseffect meemaken, en dus betalen voor een transcendente ervaring van een holistisch zijn in de ruimte, kan je als een voorbeeld zien van die implicatie 1
- Een andere implicatie van de markteconomische spiritualisering van de transformatie-economie is juist dat zinthema's vervallen tot vluchtige consumptiecultuur. Dat je een paar minuten iets waanzinnigs ervaart tijdens een commerciële ruimtereis, is een wel heel lichte versie van het echte transcendente en holistische overzichtseffect. Die ervaring vergt toewijding, tijd en herhaling, die helemaal niet worden bereikt met een consumptief ruimtereisje 1

11 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat het argument van de ruimtemiljardairs een intergenerationeel argument is, omdat ze de ontwikkeling van raketten zien als een milieuverbetering voor de toekomst 1
- een argument tegen de ontwikkeling van ruimtetoerisme, met een actueel antropocentrisch argument / met het argument van geen lijden toebrengen aan wat lijden kan / met het argument van de intrinsieke waarde van de natuur / met een *deep ecology* argument 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- De miljardairs gebruiken een intergenerationeel argument als ze wijzen op de voordelen van ruimtetoerisme. In de toekomst, voor volgende generaties, zijn de raketten duurzaam en kunnen ze dienen om vervuiling op aarde tegen te gaan. De ontwikkeling van ruimtetoerisme is dus een verbetering voor het leven van toekomstige generaties 1
- Vanuit het argument dat de natuur een intrinsieke waarde heeft, is de ontwikkeling van ruimtetoerisme een slechte zaak. Ruimtetoerisme tast hoe dan ook de natuur aan door uitstoot en door het gebruik van grondstoffen voor bijvoorbeeld de bouw van raketten, hoe duurzaam en gerecycled die ook zijn. Hierbij wordt de intrinsieke waarde van de natuur dus genegeerd 1

12 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van Lockes opvatting van bezit met de drie rechten leven/gezondheid, vrijheid en persoonlijk eigendom: de rechten op leven/gezondheid en vrijheid staan iedereen toe om land te bewerken om te kunnen leven en zodra iemand dit doet, ontstaat persoonlijk eigendom 1
- een uitleg dat Locke een andere opvatting zou hebben over het bezit van hemellichamen dan Van Heemstra: volgens Van Heemstra behoren hemellichamen de hele mensheid toe, terwijl volgens de opvatting van Locke het idee van gemeenschappelijke grond vervalt als deze is bewerkt, waardoor ook hemellichamen iemands bezit zouden kunnen worden 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Locke hebben mensen van nature recht op leven, vrijheid en persoonlijk eigendom. Alle mensen hebben dus recht op een plek om te leven en de vrijheid om te doen wat ze willen. Zodra iemand bovendien met moeite en arbeid iets produceert op of met een gedeelte van de gemeenschappelijke grond dan is dat iemands bezit en kan die grond niet meer afgenomen worden 1
- Bij Locke ging bezit alleen nog over de planeet aarde, maar inmiddels zou bezit ook kunnen gaan om andere hemellichamen. Om je recht op vrijheid en leven uit te oefenen, is het toegestaan om hemellichamen te bewerken door bijvoorbeeld delfstoffen te winnen, mits je genoeg ruimte voor anderen overlaat. Anders dan Van Heemstra denkt, zouden die hemellichamen dan volgens Locke geen gemeenschappelijke grond meer zijn die de hele mensheid toebehoort, maar persoonlijk bezit van degene die er als eerste was en daar arbeid op verrichtte 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat Van Heemstra's gevoel van gebrokenheid aansluit bij de opvatting dat de vrije markt tot sociaal atomisme leidt: door consumptisme verliezen mensen betekenisvolle relaties met anderen.

voorbeeld van een goed antwoord:

De opvatting dat de markt tot sociaal atomisme leidt, wil zeggen dat je alles wat een goed leven voor jou inhoudt op de markt kunt kopen, maar dat je daarbij ook heel individualistisch je eigen weg kunt gaan zonder nog betekenisvolle relaties met anderen en je omgeving aan te gaan. Van Heemstra's gevoel van gebrokenheid sluit hierbij aan. Ze ervaart een gemis aan verbinding met haar omgeving en ziet dat iedereen met een nauwe blik gericht is op eigen belangen die via consumptiegedrag op de vrije markt bevredigd worden.

14 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat een argumentatie of een onderzoek naar de ruimte zoals dat van Van Heemstra bijdraagt aan een goed leven, met:

- Socrates' uitspraak dat een leven dat zichzelf niet kritisch onderzoekt niet de moeite waard is om geleefd te worden 1
- een definitie van 'relaties' die niet uitgaat van sociaal atomisme 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ik denk dat zo'n onderzoek naar de ruimte en het uitzoemen wat Van Heemstra daarin doet kunnen bijdragen aan de ervaring van een goed leven. Ze doet wat Socrates bedoelde: zichzelf en haar verhouding tot de wereld en het leven kritisch onderzoeken om het de moeite waard te maken. Daarin gaat ze te rade bij ruimte-onderzoekers en de sterrenhemel om te bereiken dat ze op aarde meer verbinding vindt tussen bomen, oceanen en mensen. Ze bekijkt het leven van een afstand en probeert er daardoor juist van binnenuit mee verbonden te zijn. Zo kan je volgens mij prima ontdekken wat er nodig is voor het goede leven 1
- Ik denk dat dat goed past bij een definitie van relaties als 'betekenisvolle verbindingen waarbij meerdere perspectieven op het goede leven worden erkend'. Vanuit het overzicht vanuit de ruimte denk ik dat er meer verbinding kan ontstaan tussen mensen, omdat je minder inzoomt op de nauwe blik van jezelf. Ik kan me voorstellen dat dat wederzijdse erkenning oplevert, waardoor verschillende opvattingen over het goede leven misschien minder van elkaar afgesneden blijven, maar waardoor wel meer gezamenlijkheid en begrip ontstaan 1

of

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

- Ik denk niet dat het wat oplevert om je te verdiepen in de ruimte. Je onderzoekt een gedeelte van het leven waar je doorgaans niet zo veel mee bezig bent. En op zich denk ik dat Socrates gelijk heeft dat een kritisch onderzoek van de verhouding tot jezelf en je omstandigheden wel belangrijk is om het leven de moeite waard te maken. Maar ik begrijp niet waarom Van Heemstra dat via de ruimte moet bereiken. Je kan ook gewoon met de mensen om je heen over je twijfels praten en je verdiepen in hun leven en zo proberen om tot een goed leven te komen. Dat hoeft niet vanuit een perspectief dat voor de meeste mensen onbereikbaar is

1
- Relaties zou ik definiëren als ‘waardevolle verbindingen met mensen die deel uitmaken van je omgeving’. Die omgeving mag virtueel zijn, maar de ruimte gaat te ver en leidt af van het maken van aardse verbindingen. Een goed leven gaat over hier en nu, met de mensen om je heen, in je buurt, niet over vage holistische ervaringen en duizelingwekkende afstanden

1

15 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van Kierkegaards kritiek op de verlichtingsfilosofen met zijn opvatting over het christelijke geloof als paradox: een individuele zelfverhouding tot God kan niet herleid worden tot een algemene ethiek zoals bij de verlichtingsfilosofen gebeurt

1
- een uitleg dat Kierkegaards opvatting dat de religieuze enkeling de ethische algemeenheid overstijgt, zou kunnen aansluiten bij het idee van Taylors ‘supernova’, omdat bij beide de vraag naar zin/religie een individuele aangelegenheid wordt

1
- een argumentatie of Kierkegaards opvatting dat de religieuze enkeling de ethische algemeenheid overstijgt, aansluit bij Van Heemstra’s opvatting van zin vanuit de joodse scheppingsmythe om (individuele) versnippering te herstellen

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Kierkegaard gaan verlichtingsfilosofen zoals Kant uit van een ethische veralgemenisering, die geen recht doet aan de radicaliteit van een individuele verhouding van de enkeling als enkeling tot God. Een persoonlijke, diepe verhouding tot God kan niet herleid worden tot en gerechtvaardigd worden vanuit ethische principes, maar schort die ethische principes tijdelijk op. In die religieuze verhouding vestigt de mens zijn bestaan, innerlijke gevoelens en sterfelijkheid en overstijgt de mens ethische algemeenheden zoals de verlichtingsfilosofen die verdedigen 1
  - Kierkegaards opvatting dat religie als radicale, individuele zelfverhouding tot God het ethisch algemene overstijgt, zou passen binnen Taylors idee van de supernova dat er een veelheid aan verschillende religieuze en levensbeschouwelijke opvattingen is. In dat idee van Taylor wordt de vraag naar zin een hyperindividuele aangelegenheid en is er dus ruimte voor ieders eigen religieuze manier om het leven zin en betekenis te geven, zoals bij Kierkegaard 1
  - Deze opvatting van Kierkegaard, waarin de enkeling zijn bestaan ten diepste in God vestigt en rechtvaardigt vanuit de volle zekerheid van zijn innerlijke leven, sluit volgens mij aan bij Van Heemstra's poging om via de scheppingsmythe tot een opvatting over zin te komen. Haar verlangen naar een diepe verbinding met alles om haar heen en naar een gevoel van heelheid, zoals het verenigde levenslicht in het vat uit de scheppingsmythe, is volgens mij op te vatten als een innerlijke religieuze verhouding van haar als enkeling tot iets religieus overstijgends, zoals Kierkegaard bedoelt 1
- of
- Deze opvatting van Kierkegaard, waarin de enkeling zijn bestaan ten diepste in God vestigt en rechtvaardigt vanuit de volle zekerheid van zijn innerlijke leven, sluit niet goed aan bij Van Heemstra's poging om via de scheppingsmythe tot een opvatting over zin te komen. Haar doel is eerder om individuele versnippering tegen te gaan en eenheid onder mensen te herstellen. Ik denk dat Kierkegaards radicale individuele verhouding tot God eerder bijdraagt aan die versnippering en dat het belangrijker is om tot een gemeenschappelijke verhouding tot het goddelijke/geheel te komen 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

16 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van Latours kritiek op het subject-objectschema met zijn radicaal empirische interpretatie van de ervaring: het subject-objectschema is een theoretische constructie, terwijl betekenis gebaseerd is op niets meer en niets minder dan de ervaring, waarin de tegenstelling tussen subject en object niet bestaat 1
- een argumentatie of het kosmologisch bewustzijn uit tekst 3 een goed alternatief kan zijn voor het subject-objectschema 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Latour is het subject-objectschema een abstract onderscheid dat geen recht doet aan onze ervaring. We leven niet als subjecten tegenover een dingmatige wereld en we kunnen ook niet zo leven. We moeten recht doen aan een rijker en grilliger ervaringsbegrip, waarin de tegenstelling tussen subject en object niet bestaat. De werkelijkheid is te begrijpen als een proces van veranderende betekenissen binnen verschillende netwerken. Latours radicaal empirische interpretatie van de ervaring houdt in dat je je op niets meer en niets minder baseert dan de ervaring 1
  - Het kosmologisch bewustzijn uit tekst 3 kan een goed alternatief zijn, omdat daarin ook wordt uitgegaan van de ervaring en niet van het subject-objectschema. Kosmologisch bewustzijn is een uitdrukking van de ervaring dat mens en wereld, nabij en veraf, onlosmakelijk met elkaar verweven zijn. Het biedt zo een rijker ervaringsbegrip van ons leven op aarde, met de mogelijkheid tot vollere en complexere interpretaties van ons bestaan 1
- of
- Het kosmologisch bewustzijn uit tekst 3 is volgens mij geen goed alternatief voor het subject-objectschema, omdat het nog steeds een subjectieve ervaring is van je eigen nietigheid tegenover een groot, onpeilbaar universum als object. Een goed alternatief zou moeten uitgaan van de onderlinge verwevenheid van mens en wereld 1

Vraag	Antwoord	Scores
17	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat een argumentatie of Van Heemstra's nachtwandelingen bijdragen aan zin, met:	
	<ul style="list-style-type: none"> • kwetsbaarheid in de dimensie zin 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • kwetsbaarheid in de dimensie natuur 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik denk dat Van Heemstra's nachtwandelingen bijdragen aan een ervaring van zin en betekenis in je leven. Vanuit de dimensie zin stel ik me zo voor dat je tijdens die nachtwandeling aan dat kampvuur met wildvreemde mensen in gesprek kunt gaan over ervaringen van nietigheid of verbondenheid onder die onmetelijke sterrenhemel. Of je zin nou zoekt in filosofie, religie of de ruimte, mensen zijn kwetsbaar: omstandigheden en visies kunnen veranderen, je leeft altijd met andere mensen samen en je zult je moeten verhouden tot hoe andere mensen over het leven nadenken 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Ook stel ik me zo voor dat je tijdens die nachtwandelingen dat gevoel van kosmologische nietigheid en toevalligheid concreet kunt ervaren door je bewust te worden van het dierlijke nachtleven in een stadsbos. Beseffen welke verbanden er zijn tussen vleermuizen en insecten in het donker, is een besef van kwetsbare afhankelijkheid in de dimensie natuur die je in het dagelijks leven vaak vergeet. Zoals vleermuizen de schemering nodig hebben om te kunnen jagen, zo hebben ook mensen een afhankelijke relatie met de natuur 	1
of		
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik denk niet dat Van Heemstra's nachtwandelingen per se bijdragen aan een ervaring van zin. Een beetje onder de sterrenhemel over het leven kletsen bij een kampvuur is natuurlijk hartstikke leuk, maar ik geloof niet dat je dan echt met elkaar in gesprek komt over zin. Zo snel laten mensen niet het achterste van hun tong zien. Als een kampvuurtje na een nachtelijke tocht langs ritselende bladeren de oplossing zou zijn voor allerlei ongenoegen en misverstanden omtrent de sterk uiteenlopende filosofische, religieuze of 'ruimtelijke' opvattingen over zin en betekenis, dan zouden we die kwestie toch allang hebben opgelost? De kwetsbaarheid in de dimensie zin gaat er volgens mij juist over dat zinvragen nooit opgelost worden, altijd opnieuw gesteld zullen worden en al helemaal nooit tot eenheid zullen leiden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Ook geloof ik niet dat menselijke kwetsbaarheid in de dimensie natuur iets te maken heeft met je bewust worden van dierlijk nachtleven en de afhankelijke verbanden tussen vleermuizen en hun prooi. Bij kwetsbaarheid in de menselijke natuur denk ik toch meer aan een meteorietinslag of een vulkaanuitbarsting. En ik geloof niet dat je dat soort wezenlijke kwetsbaarheid in een stadsbos met glimwormen gaat ervaren. Dus die nachtwandelingen dragen volgens mij niet bij aan zin, omdat ze geen besef van nietigheid in een groter geheel opleveren 	1